

GLOBALIZACE A KRIZE V SOUVISLOSTECH

GLOBALIZATION AND CRISIS IN CONNECTION

Šárka Brychtová

Abstract: *Submitted article is attempt about not only uneconomic look on present-day economic crisis and globalized world. The present crisis, however with different attribute, is probably result of the concourse of several processes among what surely belong globalization and contextual high flexibility of employment market, crisis of welfare state, social system or various forms of de-solidarity... Development of the society can be pointed at social and cultural regress and probability that it will be such way is high. Views of the modern society development and its solution vary from each other very much. Does existed alternative then alternation of thinking of human and society?*

Keywords: *Economic crisis, Globalization, Public Sector, Concentration of Power, Transformation of Thinking and Society, The causes of crisis, The way from crisis, Balance.*

JEL Classification: A14.

Úvod

Jedním z nejfrekventovanějších slovních spojení současnosti je globální ekonomická krize. Její vliv je pocíťován prakticky ve všech oblastech života. Pro některou část populace dokonce zcela fatálně. Krize ovlivňuje celou společnost po stránce ekonomické, sociální, politické i etické. Je zřetelná v regionální i globální dimenzi. Krize se v podstatě dotkla nějakým způsobem většiny sektorů hospodářství. Podle Hospodářské komory více než polovina podniků v ČR počítá s tím, že jejich hospodaření letos skončí ztrátou. Třetina firem už byla nucena snížit počet zaměstnanců, každá desátá společnost se v nejbližší době chystá propouštět. Znepokojují jsou čísla, která signalizují, že mnoho podniků skutečně nemá zakázky, nevyrábí a je proto nuceno zbavovat se pracovníků. Ekonomická krize je velmi hmatatelná, tíživá, jednoduše řečeno zasahuje do prosté existence celé společnosti i každého jedince.

1 Koncentrace moci (veřejný versus soukromý sektor)

Je zjevnou skutečností, že se hospodářská moc současnosti soustřeďuje do rukou silných nadnárodních společností. Roční obrat 200 největších nadnárodních gigantů předčí téměř všechny národní ekonomiky světa bez několika největších. Nejbohatší rodina světa by byla schopna zaplatit dluh České republiky téměř 1400krát a ještě by jí několik bilionů zbylo na osobní spotřebu. Globalizace, její vývoj a rozvoj vede ve své podstatě k přerozdělení moci od veřejného sektoru k soukromému, od vlád států k velkým finančním skupinám. Hlasy, které však na to upozorňují a protestují proti tomuto procesu, mají čím dál tím více sílící tendence. Co se ve společnosti totiž tímto vývojem mění? Státy se snaží přilákat zahraniční investory soustavou zvláštních pobídek. Tím, jak se tento jev rozšířil a šíří stále dále do méně a méně vyspělých zemí, byly ovšem vytvořeny pravidla vedoucí k využívání státu jednotlivci či nátlakovými skupinami. Veřejný sektor se stává centrem lobbingu a korupce a dochází nutně k jeho ztrátám a k zúžení jeho možností. Kapitál se chová přitom samozřejmě spíše bezohledně. Podle Z. Baumana je situace podobná jako v období

středověkých vládců; jen na hierarchicky vyšší a sofistikovanější úrovni a současně méně transparentní. Zatímco majitelům panství v minulosti nezáleželo na lidech, ale záleželo jim na půdě, která byla pochopitelně součástí dědictví. Dnešním *skutečným vládcům světa* nezáleží ani na ní. V případě zvýhodněných podmínek je přesunuta výroba někdy i se samotnými manažery jinam. Obvykle stále více na východ; a pokud i Čína přestane být nevýhodná, jsou tu další státy – např. Indie, řada afrických zemí apod., kde jsou náklady na mzdy a zabezpečení pracovníků opravdu minimální. Místnímu obyvatelstvu často zůstává opuštěný prostor, znehodnocená půda a lidé bez práce. A tak v mnoha státech snaha o vytvoření atraktivních podmínek pro kapitál dostává přednost před humánnějšími cíli, které ovšem musí počkat – oblastí sociální, životního prostředí, školství, zdravotnictví...

Pravou rukou tohoto vývoje se stala bezpochyby deregulace jako vlnková loď neoliberální ekonomiky a politiky. Stát se vzdává řady rozhodovacích pravomocí, tím se však snižuje jeho vliv při přerozdělování zdrojů a přesunuje tak široký rozsah pravomocí přímo k individuálním aktérům soukromého sektoru. Dosahuje se tak postupně několika způsobů - institucionální deregulací – tj. - omezování pravomocí orgánů veřejného sektoru, privatizací velkých státem ovládaných podniků, zdravotnictví, školství, komunálního bydlení, sociálních služeb a dále i liberalizací cen, nájemného... Tato decentralizace od veřejného sektoru k trhu měla zřejmě, v určité době, z určitého pohledu, své opodstatnění, avšak v dalším vývoji globalizovaného světa v sobě nese mnohá nebezpečí. Stát se stává slabým sluhou silných pánů. Zvláště stát naší velikosti, našeho významu, našeho vývoje... Společnost stojí často zcela bezmocně proti privatizaci zisků, ale socializaci nákladů a moc ekonomická a politická se přesouvá do sfér pro ni mnohdy naprosto netransparentních a zcela se vymykajících demokratické kontrole. Existuje z tohoto vývoje smysluplná cesta? Obávám se, že *Nobody knows*...

2 Krize – musela se čekat...

Veřejnost se proto oprávněně ptá: kde jsou příčiny krize a jak je možné ji překonat s nejmenšími možnými ztrátami.

M. Potůček vidí především dvě podstatné okolnosti, které přispěly ke vzniku současné finanční a hospodářské krize [10]:

- Artikulované zájmy finančního kapitálu, protěžující neoliberální ideologii, které se úspěšně prosadily v arénách politického rozhodování,
- nekompetence společenských věd v poznávání charakteru soudobé fáze vývoje lidské civilizace.

A dodává:

Za úspěchem neoliberální interpretace problémů soudobé civilizace je nutno vidět masivní a artikulované ekonomické zájmy globálního finančního kapitálu. Ty byly s vynaložením značných zdrojů uplatňovány k přímé i nepřímé podpoře akademických a politických kruhů, které tyto koncepty uplatňovaly při přípravě, zdůvodňování a realizaci reform (de)regulace ekonomiky i demontáže sociálního státu. [10]

Někteří ekonomové už dříve varovali před nebezpečím tohoto vývoje – byli však ve významné menšině a realita jimi byla téměř nedotčena.

Někteří autoři také upozorňovali na nebezpečnou změnu vztahů mezi veřejným a soukromým sektorem. Stát se postupně vzdával řady rozhodovacích pravomocí, které

v tržních ekonomikách získal po druhé světové válce. Tento proces lze tedy v podstatě shrnout do třech oblastí:

- institucionální deregulace, tj. omezování řídicích a rozhodovacích pravomocí orgánů veřejného sektoru,
- privatizace, která se týká velkých, státem ovládaných státních podniků, komunálního bydlení, zdravotnictví, školství, sociálních a dalších služeb,
- dokončení plné liberalizace cen, například deregulací nájemného v bytovém sektoru.

Politika deregulace je tak často označována jako decentralizace od veřejného sektoru k trhu. [7]

Keller v souvislosti s deregulací píše, že se v důsledku toho vytrácí minimální možnost demokratické kontroly a deregulovaná aktivita se přesunují do sfér pro veřejnost zcela neprůhledných. [9]

Přestože v odborných kruzích se o krizi s největší pravděpodobností vědělo, pro veřejnost přišla v podstatě náhle a bez varování – a to jak pro americkou tak i např. pro běžného českého občana, který si tržního systému užíval necelých dvacet let a v médiích, ve veřejném i osobním životě nepochybně srovnával s dobou před rokem 1989. Kapitalistický systém pochopitelně, vzhledem k našim minulým zkušenostem, nedovolil nikdo kritizovat nebo dokonce zpochybňovat, aniž by si nevysloužil podezření z horování pro komunismus. V zemích na západ od nás, to však intelektuálové běžně dělají. Např. podle, v současné době nejvíce citovaného intelektuála světa, Noama Chomského: *... je to, co se nazývá globálním kapitalismem jakýsi systém společenského merkantilismu s obrovskými a většinou podivnými a nezodpovědnými soukromými tyraniemi, které uplatňují rozsáhlou kontrolu celé ekonomiky, politického systému a společenského a kulturního života.* [5] Chomský otevřeně připomíná, že systém společnosti i v demokratických zemích funguje v podstatě na bázi: 20% obyvatelstva rozhoduje; po 80% se chce, aby nějakým způsobem vykonávali rozkazy. Zhruba 80% populace Spojených států se domnívá, že stát řídí několik velkých zájmových skupin starajících se o sebe, míněno o korporace a ne o lidi. [6]

Nikdo v podstatě nemůže říci, že společnost takto skutečně zjednodušeně funguje, ale systém, tak jak dnes existuje, musí nutně krizí projít – sám ji totiž generuje. Je však třeba se zmínit především i o tom, že N. Chomský vidí v současném vývoji i velkou naději celé společnosti v uvědomění si humanity a apelu na lidská práva a skutečnou smysluplnou demokracii. Je však otázkou, kam se vývoj ubere – ekonomický, politický, společenský...

3 Obávaná a očekávaná krize středních vrstev

Se všemi přívlastky, se kterými se setkáváme v souvislosti s finanční a ekonomickou krizí, nelze opomenout i obávanou krizi středních vrstev a v souvislosti s tím i krizi sociálního státu. Žijeme v době, kdy přitom poptávka po zajištění růstu a obyvatelstvo jeho určitý standard považuje za zcela samozřejmý a současně naproti tomu paradoxně výrazně klesá právě možnost jej plně uspokojovat. Populace se stává stále více sociálně zranitelná a možnosti státu jsou přitom stále více omezované.

Podle prof. Kellera přináší globalizace významné a víceméně negativní proměny středních vrstev. Možná očekávání se dají shrnout do několika bodů:

- Střední vrstvy globalizaci *nepřežijí*,
- globalizace zbaví střední vrstvy všech významných funkcí (především *know-how*),
- vzniknou vysokoškoláci typu A a B (větší množství vysokoškolsky vzdělané populace typu B bude žen),
- místo dělnictva zaujme tzv. *proletariát služeb*.

Tento vývoj v sobě tedy skrývá mnohá nebezpečí a speciálně nebezpečí spojená s dalším vývojem právě středních vrstev. Jejich hlavním úkolem v době prosperující společnosti byla tradičně stabilizace demokracie; na jejich vzestupu byl založen tzv. *americký sen* či chceme-li i *český sen*. Ony jsou, zjednodušeně řečeno, tím hlavním pilířem, o který se společnost opírá (ne-li na něm přímo stojí).

Horst Afsheldt (2003) stanovil vývoj sociální struktury německé společnosti takto: (diagnóza může být jistě zobecněna i na celou řadu dalších vyspělých zemí) *Stále rychleji bohatnoucí relativně malá horní vrstva. Pod ní střední vrstva, která z počátku profitovala obstojně, nyní však z něj má stále méně a méně, A zcela dole spodní vrstva, která už z růstu neprofituje vůbec a jejíž nejnižší části klesají ke dnu stále rychleji.*

Jen za několik let poté, co Afsheldt vyslovil tuto myšlenku, přichází hospodářská recese a obavy z rozvrstvení společnosti do typu sociální struktury *přesýpacích hodin* je stále více aktuální. Keller [8] popisuje další sociální vývoj takto:

- Sociálně vyloučení – Tyto vrstvy čeká snížení veřejné sociální péče. Péče bude poskytována stále více prostřednictvím privátních organizací; vznikne jakýsi *trh se sociálnem*.
- Nižší vrstvy – Nižší vrstvy se musejí připravit na život v nejistotě; budou ohroženy nezaměstnaností; jejich sociální zajištění bude krok za krokem odstraňováno. Celá tato kategorie se ocitne pod tlakem nižších mezd dělníků z chudších zemí.
- Nižší střední vrstvy – Aspirace nižších středních vrstev na vzestup do plnohodnotných středních vrstev byla nejvýraznější. Byly mostem mezi úspěšnými a těmi, kteří o úspěch usilovali. Jejich růst byl spojen, asi nejsilněji, s rozvojem sociálního státu, který vylepšoval jejich životní standard. Rozpad sociálního státu je pravděpodobně strhne dolů; zároveň však budou nuceny vydávat stále více na svoji zdravotní péči, penzijního zajištění, vzdělání svých dětí atd. Jejich šance postoupit do vyšších pater sociální stratifikace bude slabá, s největší pravděpodobností je čeká spíše další sestup.
- Vyšší střední vrstvy – Vyšší střední vrstvy tvoří především kategorie řídicích pracovníků a intelektuálních profesí. Tyto vrstvy jsou dotčeny přece jen méně, avšak i jejich situace se může zdramatizovat. Nejsou sice nějak závislé na sociálních dávkách či službách, avšak zvýšení nákladů na vzdělání, onemocnění, důchod atd. postihne i je. Navíc i jistoty zaměstnání se sníží. U intelektuálních profesí bude záležet na schopnosti přizpůsobit se roli *podnikatelů*, do které jsou tlačeny, a která ne všem vyhovuje.
- Elita – Elity, která kontroluje velké majetky, toky financí, vědění a informací se zmíněná krize prakticky netýká.

Vyvstává tedy otázka dalšího vývoje. Daný politický systém, je kromě jiného, přece založen i na rovnováze mezi sektorem ekonomiky a sektorem sociálna. Co se stane, pokud je tato rovnováha výrazně narušena? Netroufám si předikovat...

4 Doba výkonu a odlidštění

Průvodními jevy, které hýbou současným celospolečenským děním jsou: ztráta jistot, tenčení střední třídy, celospolečenská frustrace, sociální pnutí, vzednutí extremismu, nezaměstnanost, námezdní práce, obavy z budoucnosti, strach ze stárí...

V náročné realitě soudobého života a společnosti dochází často k deformaci člověka a jeho základních lidských potřeb. Především ve starším a středním věku, kdy jsou životní síly již částečně vypotřebovány a potřeba jistoty a stability je výraznější. V každém a mladém věku zvláště je zase výrazná potřeba skutečných hodnot, přátelství a lásky. Žádný objektivní pozorovatel naší společnosti pravděpodobně nemůže pochybovat o tom, že tyto hodnoty jsou v podstatě vzácné jevy a že jsou často nahrazovány jinými formami *pseudolásky* a *pseudopřátelství*. Ztotožňuji se s myšlenkami E. Fromma [4], že trh a všudypřítomná moc peněz určují charakter i těchto základních hodnot. Společnost, ve které žijeme je silně egoistická. Egoismus, zdá se být konstruktivní, přinášející maximální prospěch svému nositeli, naopak láska bývá často destruktivní. Alespoň tak, jak je na věc nahlíženo z hlediska tržní společnosti. Práce, dnes v podstatě jakákoli, vyžaduje plné nasazení a hodnotí se pouze perfektní výkon, který přináší peníze. Perfektní výkon bez této hodnoty je zcela bezcenný.

Lidé jsou chápáni často jako biologické stroje, bytosti bez emocionální stránky a duchovního základu. Důsledky jsou smutným důkazem našeho bezduchého světa nechávajícího se unášet soutěží a agresí. Člověk je odcizen sám sobě, často frustrován, hnán dopředu bezohlednou silou. Proměnil se nejen ve stroj, ale i ve zboží a jeho životní energie se stala investicí, kterou, pokud v mládí, v době síly, promarní, ať už z důvodu těžších životních podmínek nebo vlastní neznalosti, jeho šance na dobré přežití se výrazně snižuje. Až doposud je toto příznačné, jak pro kapitalistické společnosti západní Evropy druhé poloviny 20. století tak i pro globální kapitalismus. Rozdíl je v míře frustrace, v její intenzitě a v množství obyvatelstva, které jí trpí. Žijeme v odlidštěné konzumní společnosti, kde lidskost a slušnost nahrazuje hrané úslužné chování novodobého proletariátu služeb a emoční život prostoduché seriály či počítačové hry.

Předpokládejme, však společně s Frommem, že skutečné lidské hodnoty jako je láska, pravda, lidskost, vnitřní klid... jsou jedinou a smysluplnou odpovědí na otázku proč žít (možná i proč umírat). To, že jsou v člověku zatemněny, často neznamená, že neexistují. Moje otázka tedy zní – jak může společnost, která tyto hodnoty v podstatě popírá pokračovat do budoucna? Všechny její alternativy se však zdají být ještě horší a ještě více popírající zmíněné hodnoty. *There is no alternative*. Slýchávají často demonstrující lidé na náměstích, ať je to ve Španělsku, Řecku, Spojených státech amerických, České republice nebo jinde... Slovy Slavoje Žižeka – *socialismus selhal, kapitalismus krachuje*... Možná, jde o příliš silné zjednodušení, avšak s jistou dávkou pravdivosti této diagnózy jsme v podstatě denně konfrontováni. Ve společnosti současné doby existuje výrazné sociální pnutí a frustrace. Lidé ztrácejí jistoty, mají obavu o budoucnost, nevidí vývoj v naší zemi dobře. V globální ekonomice, jak se zdá, mají výraznou šanci pouze velcí hráči, ať už jsou to ekonomicky silné státy či velké finanční skupiny. Dodávání finálních výrobků či masivních komplexů se sice v naší zemi propaguje, otázkou však je, zda je reálné. Může to být pouze skepse, ale zdá se mi, že naše situace není nepodobná situaci drobného

živnostníka snažícího se konkurovat obchodnímu řetězci. Slovy Václava Bělohradského [2]: *Konec studené války byla obrovská příležitost k předefinování našich priorit. A co zbylo – strašidelné krvavé smetiště, které se jmenuje třetí svět.*

Společnost, která si nechala zničit, odebrat nebo prodat národní průmysl a zemědělství nevyprodukuje tak masivní *koláč*, na který je naše tradičně kulturní společnost zvyklá – školství, zdravotnictví, sociální sféra, bezpečnost ztrácí svůj charakter a pravděpodobnost dalšího regrese je spíše vyšší než nižší. Společnost jako celek to cítí, lidé se obávají a nechtějí to. Mají se uskromnit, mají šetřit, mají pracovat bez odpočinku, nemarodit, být výkonní do 70 let...? Může fungovat tato představa člověka jako biologického stroje?

5 Skutečná příčina krizových změn?

Nechci psát o krizi ani z ekonomického ani morálního hlediska, bylo toho napsáno a řečeno již hodně. Chci však v tomto článku napsat svůj zjednodušený pohled na složité příčiny současné a nejen současné krize. Dle mého názoru tkví příčina v nepochopení úlohy a role člověka na planetě Zemi a převážení jeho expanzivního charakteru nad solidaritou. Zamysleme se nad tím, proč se zvyšuje agresivita na všech úrovních lidského života – prakticky od mateřských škol až k agresivní celoplanetárnímu charakteru...; proč se otevřeně hovoří o válce v *kyberprostoru*, ve všech pádech se skloňuje konkurence, boj o trhy, o globální vliv... Bez internetu se v dnešní realitě snad nedá existovat...

V žádném případě nechci zpochybňovat společenský pokrok či nutnost určité formy *boje* zřejmě nepostradatelného pro rozvoj a existenci; je však třeba i rovnováhy. I příroda může existovat v chaosu, za přirozených podmínek, rovnováha je však pro ni typická. Myslím, že společnost tuto rovnováhu, na všech úrovních a ve všech dimenzích – ekonomické, politické, environmentální, společenské...postrádá nebo dokonce ztrácí. Přírodovědci i humanitní vědci často upozorňují na nebezpečné globální změny, na nutnost *obratu*, na nebezpečí exploativního charakteru existence lidstva. Společností *hýbou* staré mýty o konci světa. Jistě jde o mýty, ale i na nich stojí chod života. Např. historik Samuel Arco, zabývající se životem Mayů, zdůrazňuje, že indiáni předpovídali právě pro toto časové období tvrdé dopady materialismu, odcizení lidí od duchovních hodnot a snahy prosadit vlastní ego, jako je nadvláda nad přírodou.

Nebude-li omezena spotřeba v bohatých státech a rapidní růst populace v chudých zemích, bude dosavadní život na planetě neudržitelný a lidstvu v příštích dekádách hrozí nejrůznější katastrofy, jak varují ve své zprávě vědci z britské Královské společnosti. *Toto je absolutně kritické období pro lidi a planetu*, řekl ke zprávě People and the Planet, připravované téměř dva roky, vedoucí výzkumu a držitel Nobelovy ceny za lékařství John Sulston. Poukázal na *hluboké* změny v přírodě a v oblasti lidského zdraví. Podle Sulstona [11] má však lidstvo budoucnost ve svých rukou. *Není to nic předem daného, nic, co se děje mimo lidstvo, je to v našich rukou*, prohlásil a cituje dále: *Pokud vezmeme v úvahu varování a doporučení ve zprávě, můžeme svět během následujících 30-40 let posunout směrem k udržitelné ekonomice a většině populace zajistit lepší život. Pokud tak neučiníme, budeme s největší pravděpodobností čelit katastrofě nevídaných rozměrů.*

Nejsme tedy právě nyní na prahu nutných změn a transformace společnosti ve všech oblastech života? Prof. Zelený např. hovoří o nutné ekonomické transformaci společnosti, dokonce o překonání současných ekonomických teorií, vývojích nových technologií, skutečně nezatažujících životní prostředí. V Německu začínají některé firmy zkoušet tzv. happy ekonomie, kde je dbáno nejen o spokojenost klientů, ale také zaměstnanců.

Dochází ke změnám v manažerském řízení směrem k lidskému přístupu zdravého rozumu; směrem od konkurenčního boje ke spolupráci a vzájemné solidaritě. Ve Spojených státech amerických je moderním trendem tzv. *nature-therapy* - léčení sice nejmodernějšími metodami, avšak s přispěním přírodní i duchovní léčby – léčba je na míru šitá každému pacientovi. Jsou to snad vše teprve první vlašťovky nových přístupů, avšak jsou to nepochybně nové přístupy v chápání člověka jako velmi složité biologické, sociální, emotivní i duchovní bytosti. Je zřejmé, že není možné kráčet dále cestou pouze ekonomického a technického rozvoje, soutěže, konkurence a expanze a deformovat člověka pouze ve směru těchto oblastí.

Většinové lidstvo ve vyspělých zemích se však dostalo do stádia bytostí emotivně a duchovně na úrovni pubertálního či maximálně adolescentního věku, avšak s technologiemi a ekonomickými možnostmi vysoko tento věk převyšujícími. Takto vzniklá disharmonie a nerovnováha je dle mého názoru jedna z významných skutečných příčin současných krizí. Ještě větším problémem je život v zemích ostatních; tam je situace ještě podstatně horší a jejich propojování s civilizovaným světem působí doslova jako spojené nádoby...vzhledem k početnosti populací je to však spíše tragické propojování...brzdící možný ozdravný proces ve vyspělém světě.

Kde kdo dnes mluví o transformaci, ale nikdo v podstatě neví, v co se společnost nebo systém transformovat má; kde je možná alternativa ke starým způsobům a cestám, které už nefungují nebo nefungují dobře. Můžeme jen doufat, že se bude jednat o cestu k celospolečenské dospělosti a nikoli návrat do překonaných struktur. Skepticky se však obávám spíše sociálního a kulturního regresu a potom...doufejme...zvítězí to lepší v člověku nad jeho negativními stránkami.

Závěr

Tento článek se snaží velmi složitou skutečnost vývoje společnosti snad pouze nastínit zjednodušeně její možné potenciální řešení. Pojednává o proměně společnosti, která je však možná pravděpodobně pouze vnitřní proměnou každého jedince. Skutečná proměna totiž zřejmě vyžaduje otevřený, odvážný a poctivý pohled do vlastního nitra. Bez osobní proměny jednotlivce, zřejmě ani společnost *evoluční krok* neudělá. Na závěr cituji slova E. Fromma z knihy *The Sane Society* (Zdravá společnost, str. 190, 1955): *Když věřím, že pravá příčina nemoci nějaké společnosti je ekonomického nebo duchovního či duševního druhu, pak přirozeně také věřím, že odstranění této příčiny vede k uzdravení. Když naproti tomu vidím, jak různé aspekty jsou k sobě ve vzájemném vztahu, dojdou k závěru, že duchovního a duševního zdraví se může dosáhnout jen současnou změnou v oblasti průmyslové i politické organizace, v oblasti duchovní a světonázorové orientace, charakterové struktury a kulturní činnosti. Soustředíme-li však své úsilí na jednu z těchto oblastí s vyloučením nebo přehlédnutím jiných, působí to na všechny změny destruktivně. Skutečně se mi zdá, že tady leží jedna z nejdůležitějších překážek pokroku lidstva.*

Krizi lze tedy v podstatě chápat jako ztrátu rovnováhy. Proto si myslím, že očista je nezbytná, nastolení nové rovnováhy, je však neméně důležité a možná i ještě důležitější. Pokud k tomu nedojde, mohou mít následné dopady krize i nebezpečnou dohru. Z ekonomického, politického i společenského hlediska mám na mysli ještě větší koncentraci kapitálu, nulovou regulaci nebo naopak nevhodné razantní státní zásahy (obojí je špatně), obrovské sociální rozdíly, ještě tvrdší a pod pásovou politické soupeření, vzestup extremismu, bezradnost v řešení migrace nebo situace menšin, celkové hrubnutí společnosti a rezignace na slušnost, etiku, ohleduplnost a cit. A to je společnost, která připomíná

nevládnou technokratickou budoucnost sci-fi filmů. Predikce budoucnosti má vždy alternativní řešení. Ale kauzalita dějů je obvykle neúprosná. Jestliže systém, který generoval krizi, nezměníme zevnitř, problémy se za určitý čas vrátí nebo se objeví jiné. Dnešek je výsledkem včerejška a zítřek bude takový, jaký ho dnes připravíme.

Reference

- [1] BAUMAN, Z. *Globalizace, důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta. 1999. 160 s. ISBN 80-204-0817-7.
- [2] BĚLOHRADSKÝ, V. Rozhovor pro Radiožur. [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.radiohost.cz/cs/b/belohradsky-vaclav>>.
- [3] FUNG, R. *Erich Fromm*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 1994. 139 s. ISBN 807106-086-0.
- [4] FROMM, E. *Umění milovat*. Praha: Naklad. J. Šimona. 1996. 126 s. ISBN 80-85637-26-X.
- [5] CHOMSKÝ, N. *Citace z jeho rozhovoru pro Red and Black Revolution*. 1995. Dostupné na WWW: <<http://www.blisty.cz/art/39049.html>>.
- [6] CHOMSKÝ, N. *Ekonomická krize neovlivní hegemonii Spojených států*. Interview Press TV s americkým lingvistou, filosofem, politickým aktivistou a profesorem MIT Avramem Noamem Chomskym. 16. října 2008. Dostupné na WWW: <<http://www.zvedavec.org/komentare/2008/10/2813-ekonomicka-krize-neovlivni-hegemonii-spojonych-statu-rika-chomsky.htm>>.
- [7] JEHLIČKA, P., TOMEŠ, J., DANĚK, P. *Stát, prostor, politika*. Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta. 2000. 265 s. ISBN 80-238-5566-2.
- [8] KELLER, J. *Abeceda prosperity*. Brno, Doplněk: 160 s.
- [9] KELLER, J. *Krize sociálního státu a globalizace*. 2004. [cit. 2012-07-20]. Dostupné na WWW: <<http://blisty.cz/art/20000.html>>.
- [10] POTŮČEK, M. *Tušené souvislosti paralelní krize vládnutí, ekonomiky a společenských věd*. Vystoupení Centra pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd UK Praha na Mezinárodní vědecké konferenci ESF MU. Šlapanice 2009, 22. 1. 2009.
- [11] SULSTON, J. *People and the Planet*. [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.janafago.cz/news/lidstvo-ma-na-nutne-zmeny-40-let-pote-hrozi-katastrofa/>>.
- [12] ZELENÝ, M. *2012 – Jak dál?* [cit. 2012-06-25]. Dostupné na WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/milan-zeleny.php?blogid=200&archive=2012-01>>.
- [13] ZELENÝ, M. online rozhovor na webu Patria.cz. 22. 5.2009.
- [14] ŽIŽEK, S. *Jednou jako tragédie, podruhé jako fraška*. Praha: Rybka Publisher. 2011. 246 s. ISBN 978-80-87067-25-3.
- [15] WWW: <<http://www.demokracie.info/index.php>>. (vloženo: 10. 4. 2009)

Kontaktní adresa**RNDr. Šárka Brychtová, Ph.D.**

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav správních a sociálních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika

E-mail: sarka.brychtova@upce.cz

Received: 30. 09. 2012

Reviewed: 10. 03. 2013

Approved for publication: 04. 11. 2013